
PONGRÁCZ DÁVID

VÉLEMÉNYSZABADSÁG VS. KÖZÖSSÉGEK MÉLTÓSÁGA

1. BEVEZETÉS

A közösségek méltóságának védelme, mint a szólásszabadság egyik lehetséges korlátja már a rendszerváltás óta egy rendszeresen visszatérő napirendi pont a magyar politikai életben, olykor heves és indulatos vitákat generálva. A demokrácia elmúlt 20 évében az Országgyűlés több ízben is megpróbálkozott már a közösségek védelmére szolgáló büntető, ill. polgári jogi eszköztár kibővítésére, ám viszonylag kevés sikerrel. A sikertelenség oka több szempontból is megközelíthető. A legfontosabb mégis az, hogy az ilyen irányú törekvések a véleménynyilvánítás szabadságát aránytalanul korlátoznák, s nem felelnének meg a jogállami követelményeknek.

A közösségek védelme tehát a jogalkotók megannyi próbálkozása ellenére is egy alacsonynak mondható szinten stabilizálódott, napjainkban azonban változások érzékelhetők ebben a neuralgikus kérdéskörben. Az Alaptörvény és annak módosításai, valamint a közelmúltban hatályba lépett új Büntető Törvénykönyv és az azt megelőzően elfogadott új Polgári Törvénykönyv ezen a bejáratott szabályozáson kíván változtatni. Mindezt oly módon, hogy a közösségi méltóság védelmének javára jelentősen kitágulhatnak a véleményszabadság korlátozásának határai.

2. AZ ÉLETHEZ ÉS AZ EMBERI MÉLTÓSÁGHOZ VALÓ JOG ÉS A VÉLEMÉNYYILVÁNÍTÁS SZABADSÁGA

Az élethez és az emberi méltósághoz való jog, valamint a szabad véleménynyilvánítás joga már az alapjogok elismerésének első hullámában, a 18-19. századi polgári forradalmak korában vívták ki méltó helyüket az emberi jogok közt. „Ettől kezdve merült fel egyáltalán az is, hogy a két alapjog egymással kollízióban állhat, ekként közöttük rangsorolni kell,” fejtörést okozva ezzel a büntető törvénykönyvek kodifikátorainak is. E kérdést illetően a magyar jogtudomány már a Csemegi Kódex megalkotása előtt is azon az állásponton volt, hogy az emberi méltóságnak mint az alkotmányos rend alapjának – mind egyéni, mind pedig közösségi szinten – védelmet kell élveznie a véleménynyilvánítási szabadság visszaélésszerű gyakorlásával szemben.¹

Az emberi méltóság kiemelt szerepe a magyar felfogásban tehát már évszázadokra nyúlik vissza. Napjainkban az emberi méltóság minden embert, pusztán az emberi mivoltánál fogva megillető különleges erkölcsi és jogi státusz, jog felett álló érték, amelynek alapján minden ember követelheti, hogy ezt a minőségét tartsák tiszteletben. Olyan minimális elismertségről van tehát szó, amely biztosítja, hogy az emberi mivoltát senkinek se vonhassák kétségbe. E jogból további alapjogok is levezethetők. Ily módon nevezhetjük az élethez és az emberi méltósághoz való jogot anyajognak, az önrendelkezési szabadság eredőjének.² Az élethez és az emberi méltósághoz való jog jelentőségét mutatja továbbá, hogy azok valamennyi állam alapjogi katalógusának élén álló, oszthatatlan, egyetemes emberi alapjog.³ Az ember élethez és méltósághoz való joga így a magyar Alkotmánybíróság gyakorlata által kialakított hierarchiában is az első helyet foglalja el az alapjogok sorában.

A téma tárgyalásának szempontjából a másik kulcsfontosságú alapjog a kommunikációs jogok anyajoga, a véleménynyilvánítás szabadsága. Maga a társadalmi kommunikáció a kommunikációs jogok lévén valósul meg. Ezek alapozzák meg az egyén részvételét a társadalmi- és politikai életben. Éppen ezért a „vélemények piacán” szükség van a gondolatok szabad áramlására, így méltán tartják őket a fejlett demokráciák, jogállamok legbecsesebb szabadságjogának.⁴ A szólás szabadsága nélkül demokratikus államrend sem létezhetne, így az emberi élethez és méltósághoz való joghoz hasonlóan a nemzetközi jog emberi jogi dokumentumai kiemelt fontosságú alapjogként ismerik el a szólás szabadságát is. Mindezt figyelembe véve az AB a 30/1992. (V. 26.) számú alaphatározatban ragadta meg az alkalmat arra, hogy kialakítsa saját véleményszabadság

---

¹ BÁRÁNDY GERGELY: *A gyűlöletbeszéd Magyarországon*, 2009, Scolar, Budapest, 52. o.

² 23/1990. (X. 31.) AB határozat.

³ HORVÁTH DÓRA: Véleménynyilvánítás szabadsága kontra gyűlöletbeszéd, in *Studia Iuvenum Iurisperitorum*, 2004/2. szám, 41-70. o.

⁴ SZÉKELY LÁSZLÓ: *Magyar sajtó és médiajog*, 2007, Dialóg Campus, Budapest-Pécs, 29. o.

badság-képét. A tartalomsemlegesség elvének megfogalmazása mellett a Testület anyajogként jelölte meg a véleménynyilvánítás szabadságához való jogot.⁵

3. SZABADSÁG VS. MÉLTÓSÁG

A mai társadalmi köztudatban e két – az előzőekben felvázolt módon – egymással szemben álló jognak, egymás mellett és egymást kiegészítve kell működnie. Abban az esetben pedig, ha az egyik jogot valaki visszaélésszerűen gyakorolja akként, hogy ezzel mások alanyi jogát sérti, erre a jogalkotásnak válaszolnia kell.⁶ A téma külön érdekességét az adja, hogy az élethez és emberi méltósághoz való jog után a második helyre éppen a véleménynyilvánítás szabadságát sorolta a taláros testület az alapjogok hierarchiájában. Nem meglepő tehát, hogy amikor ez a két alapjog összeütközik, nagyon nehéz megtalálni az alkotmányos megoldást. Hosszas fejtörés és a konkrét ügy mélyreható elemzése után sem könnyű állást foglalni az ilyen kérdésekben. A nem ritkán meghökkenítő jogesetek sokfélesége és pikantériája indokolja az esetről esetre való alapos mérlegelés fontosságát, a konkrét körülmények alapos kivizsgálását. Ezért nem is igazán lehet általános elveket kialakítani, csupán segítő kezet nyújthatnak a korábbi esetek tanulságai az újabb problémák eldöntésére.

Az alapjogok rangsorában elfoglalt pozíciójából adódóan a szabad véleménynyilvánításhoz való jog jó eséllyel veszi fel a „harcot” az emberi méltósággal. Privilegizált helyzete azonban nem jelenti azt, hogy korlátozhatatlan lenne, pusztán a tartalma alapján viszont semmilyen vélemény sem korlátozható. A gondolatok és vélemények korlátozásánál mindig fenn kell állnia valamilyen jelentős kényszerítő jognak vagy érdeknek, a kijelentés tartama és körülményei tehát együtt igazolják a korlátozást. Ezek alapján nagyjából négy érték mentén lehet megvonni a véleményszabadság határait. A védendő értékek hierarchiájának élén az állam érdekei (alkotmányos rend, külső és belső biztonság, államtitok védelme) állnak, azokat a társadalom érdekei (közérdeke, közbiztonság, köznyugalom), az egyes társadalmi csoportok érdekei (faji, etnikai, vallási, nemi diszkriminációval szembeni védelem) és az egyéni érdekek (jó hírnév, becsület, személyes adatok védelme, magánélet szentsége) követik.⁷ A védelem elsősorban a nézet, a kritika és a bírálat szabadságát tartalmazza, azok szélsőségesebb formáit is beleértve, a tények meghamisítására viszont nem terjed ki.⁸ Ebből következően büntetést az olyan megnyilvánulásokkal szemben lehet kilátásba helyezni, melyek mások emberi méltóságát durván sértik. Amikor a szólásszabadság korlátozásának kérdése felmerül, legtöbbször a korlátozás ellen és mellett egyaránt lehetséges morális megalapozottságú érveket állítani. Erkölcsi alapon tehát teljes meggyőző erővel számos kérdésben nem támasztható alá sem a szólásszabadság szűkebb, sem tágabb értelmezése.⁹

Más a helyzet a méltóság oldalán. Az AB gyakorlatából arra következtethetünk, hogy az emberi méltósághoz való jog tulajdonképpen egyfajta „jolly joker” az emberi jogok „paklijában”, hiszen mint szubszidiárius alapjog (anyajog) mind az Alkotmánybíróság, mind a rendes bíróságok által bármikor felhívható, amikor az Alkotmány nem tartalmaz olyan konkrétan nevesített alapjogot, amely sérült, mégis az emberi méltóság sérelme állapítható meg.¹⁰ Ennélfogva még jobban kiszélesedett az az esetkör, amikor az emberi méltóság megsértésére hivatkozva korlátozzák a véleménynyilvánítás szabadságához való jogot. Ugyanakkor látnunk kell azt is, hogy az emberi méltóság csak az élethez való joggal összefüggésben, azzal egységet képezve korlátozhatatlan (pl. halálbüntetés, abortusz, eutanázia kérdései), ha attól elválik, az egyes, belőle származó részjogosítványok már korlátozhatóak.¹¹ A korlátozás igazolhatósága lényegében minden esetben a szólás által okozott vagy okozható sérelemtől függ, ezt pedig az adott hely, idő és körülmények határozzák meg.

Ezek fényében kell gondos mérlegelést végeznie a jogalkotónak, ill. a jogalkalmazónak, amikor egy konkrét ügyben felmerül a közösségek méltóságának sérelme. A jog tehát – éppen a szabadság és az emberi méltóság megóvása érdekében – a szembenálló érdekek örökös egyensúlyozására kényszerül.

⁵ KOLTAY ANDRÁS: A véleménynyilvánítás szabadsága. Fogalmi tisztázás az Alkotmány 61. §-hoz, in *Századvég*, 2008/48. szám, 77-104. o.

⁶ BÁRÁNDY: i. m. 20. o.

⁷ HALMAI GÁBOR: *A véleményszabadság határai*, 1994, Atlantisz Könyvkiadó, Budapest, 276-277. o.

⁸ 36/1994. (VI. 24.) AB határozat.

⁹ KOLTAY ANDRÁS: A szabadság méltósága, in *Századvég*, 2008/49. szám, 145-153. o.

¹⁰ 8/1990. (IV. 23.) AB határozat.

¹¹ KOLTAY ANDRÁS: Az emberi jogok, az emberi méltóság és az alkotmányos rend védelme a magyar médiaszabályozásban, in *In Medias Res*, 2012/1. szám, 37-66. o.

4. EGYÉNI MÉLTÓSÁG ÉS KÖZÖSSÉGEK MÉLTÓSÁGA?

A téma érdemi továbbtárgyalása előtt szükséges kitérnem egy jelentős kérdés tisztázására: mégis mit érthetünk egy közösség méltósága alatt? Az egyéni, ill. a közösségi méltóság fogalmát jogi fogalmakkal nem tudjuk definiálni. Az AB sem vállalkozott az emberi méltóság pontos definiálására, bár a jog számos jellemzőjét és funkcióját meghatározta. Emellett a magyar jogrendben kizárólag néhány alkotmánybírói határozat és bírói ítélet használja a „község méltósága” kifejezést, ezzel elismerve létezését, védendő értéknek tekinti azt.¹²

Fontos azt is megemlíteni, hogy *Kukorelli István* a korábbi alkotmányos alaphelyzetből kiindulva nem ismerte el a közösségek méltóságához való jogát. A 14/2000. (V. 12.) AB határozathoz csatolt különvéleménye szerint a méltóság csak az egyénekhez kapcsolódhat, így közösségek védelméről nem beszélhetünk, csakis az egyéneket kell védeni.¹³ A jogalkotó azonban sosem erre hivatkozott törvény-javaslatában. A közösséget alkotó, egymással szoros összefonódásban álló egyének emberi méltóságának ugyanis van egy olyan kifejeződése, amely csak és kizárólag azáltal létezik, hogy az adott személy a közösséghez tartozik. Ez nem más, mint a közösség tagjának azon egyéni méltósága, amely a közösséghez tartozásnál fogva létezik, ez pedig ugyanúgy méltó a védelemre.

Bárándy Gergely megfogalmazásában a közösséget, mint entitást így olyan személyösszességként definiálhatjuk, melynek tagjai egymással összetartoznak, kívülállóktól különbözőnek érzik magukat. A közösség tagjait az azonosulás és az elkülönülés tudata, valamint az tartja össze, hogy olyan saját belső normákkal, értékrenddel rendelkeznek, amelyek kikényszerítése, érvényre juttatásuk előmozdítására képes. Álláspontja szerint a közösséghez tartozás olykor egyéni döntés (vallás), de egy adott közösség jellegadó vonásai gyakran lehetnek a születés által meghatározottak is (nemzeti-, etnikai hovatartozás, szexuális irányultság).¹⁴

Koltay András egy további kérdést is felvet. Mégpedig „hogy számít-e a közösség mérete, hiszen sokak szerint minél nagyobb a közösség, annál gyengébb a tagjai közti összetartó erő. Ez azonban nem feltétlenül a mérettől függ. Egy család, mint közösség, nem mindig őrzi meg összetartozását, míg egy templomi közösségben, egyazon egyház tagjai esetében még ismeretlenek közt is felfedezhető kötőerő.”¹⁵

Összegezve azt mondhatjuk, hogy egy adott közösséghez tartozás alapjául szolgáló tulajdonságnak az ember személyiségének olyan lényeges vonását kell képeznie, mely önmagában méltó a jogi védelemre, s ezzel tulajdonképpen megalapozza az adott közösség védelmét is.

5. A KÖZÖSSÉGEK MÉLTÓSÁGÁNAK VÉDELME MAGYARORSZÁGON

5.1. A közösségek és az Alaptörvény

A Magyarországon zajló emberi jogokat, így a közösségeket is érintő változásokat a 2012. január 1-én hatályba lépett új alkotmány, az Alaptörvény indította meg, mely azóta már az ötödik módosítását is megélte. Magyarország Alaptörvényéből az emberi méltósághoz való jog dominanciája olvasható ki. A benne foglalt Nemzeti Hitvallás szerint az emberi lét alapja az emberi méltóság. Ennek megfelelően a Szabadság és felelősség című fejezet II. cikke kimondja az emberi méltóság, mint minden embert megillető jog sérthetetlenségét, méghozzá elsőként az alapjogok sorában.

A véleménynyilvánítás szabadságával kapcsolatos alkotmányos és törvényi szabályozás az utóbbi három évben sokat változott. A véleménynyilvánítás szabadságát biztosító rendelkezés 2010 óta az egyik legtöbbet módosult cikke az alkotmányunknak.¹⁶ A IX. cikk (1) bek. deklarálja a véleménynyilvánítás szabadságához való jogot, a (2) bek. pedig „elismeri és védi a sajtó szabadságát és sokszínűségét, biztosítja a demokratikus közvélemény kialakulásához szükséges szabad tájékoztatás feltételeit.”

„Újdonságként” jelenik meg a (4) bekezdésben rögzített véleménynyilvánítási korlát: „A véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat mások emberi méltóságának a megsértésére.” Az

¹² KOLTAY ANDRÁS: A közösségek méltóságának védelme, in *Iustum Aequum Salutare*, 2005/1. szám, 147-169. o.

¹³ 14/2000. (V. 12.) AB határozat Kukorelli István különvéleménye.

¹⁴ BÁRÁNDY: i. m. 28-29. o.

¹⁵ KOLTAY ANDRÁS: *A szólásszabadság alapvonalai – magyar, angol, amerikai és európai összehasonlításban*, 2009, Századvég Kiadó, Budapest, 549. o.

¹⁶ SMUK PÉTER: Ostrom vagy felújítás alatt? A véleményszabadság új határai, in *Közjogi Szemle*, 2013/2. szám, 25-34. o.

emberi méltóság védelme persze eddig is általánosan elfogadott korlátja volt a szólásszabadságnak. Most viszont már explicit módon is megjelenik ez a korlát. A negyedik módosítás indoklása szerint ez azért szükséges, hogy megteremtődjenek az alkotmányos alapjai annak, hogy a közösségek méltóságának megsértése esetén polgári jogi eszközökkel lehessen szankcionálni a gyűlölködő megnyilvánulások bizonyos eseteit.

E megközelítésből érthető a kifejezetten a közösségek védelmét célzó (5) bek. is, mely szerint „A véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat a magyar nemzet, a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösségek méltóságának a megsértésére. Az ilyen közösséghez tartozó személyek – törvényben meghatározottak szerint – jogosultak a közösséget sértő véleménynyilvánítás ellen, emberi méltóságuk megsértése miatt igényeiket bíróság előtt érvényesíteni.” A módosítási javaslat indoklása szerint ugyanis az AB erre vonatkozó korábbi gyakorlata világossá tette, hogy törvényi szinten nem biztosítható hatékony fellépés a közösségek védelmének kiterjesztése érdekében,¹⁷ ezért – mint e példa is mutatja – a jogalkotó az Alaptörvény módosításával kívánja megalapozni azt.

Az alkotmányos alaphelyzet tehát úgy összegezhető, hogy az emberi méltóság és a véleménynyilvánítás szabadsága kiemelt helyet foglalnak el az alapjogok rendszerében, de a véleményszabadság egyes esetekben meghajol az emberi méltóság előtt. Továbbá felmerül a kérdés, hogy újításként értékelhető-e az alaphelyzethez képest a IX. cikk (4) bek., hisz szó szerint értelmezve ez alapján a méltóság minden esetben a szólásszabadság felett állna, korlátozásának indokoltsága pedig fel sem merülhetne. A hazai alkotmányos felfogás számára azonban nem is ez jelenti az igazi kihívást, hanem sokkal inkább a közösségek méltóságának védelme.¹⁸

5.2. Büntetőjogi vonatkozások

A 2010 óta zajló közjogi változások nem hagyták érintetlenül a büntetőjog területét sem. Az új Büntető Törvénykönyv (Btk.) 2013. július 1-én lépett hatályba, s némileg felbolygatta a közösségek védelmét szolgáló rendelkezéseket is.

Az alább tárgyalt tényállások egytől egyig a véleménynyilvánítás szabadságának büntetőjogi korlátait jelentik a közösségek emberi méltóságának védelme érdekében. Ezen tényállások többsége a köznyugalom elleni bűncselekmények fejezetében található, nem véletlenül, hisz az általuk védett jogi tárgy szinte minden esetben a köznyugalom fenntartása, a társadalmi béke megőrzéséhez fűződő érdek, emellett jelenik meg a közösségek méltóságának tiszteletben tartása.

5.2.1. A gyűlöletbeszéd

A közösségi méltóság megsértésének leggyakoribb formája a gyűlöletbeszéd. Halmai Gábor az alábbiakban lényegre törően foglalja össze a gyűlöletbeszéd jellemzőit: „A kommunikációnak ebbe a csoportjába azok a beszédek tartoznak, amelyekkel a beszélő – általában előítéllettől vagy éppen gyűlölettől vezérelve – a társadalom faji, etnikai, vallási, vagy nemi csoportjairól, vagy azok egyes tagjairól a csoporthoz tartozásukra tekintettel mond olyan véleményt, ami sértheti a csoport tagjait, és gyűlöletet kelthetnek a társadalomban a csoporttal szemben.”¹⁹ Ezt a fogalmat *Tilk Péter* egy újabb elemmel egészíti ki, szerinte a gyűlöletbeszéd fogalmi eleme a félelemkeltésre való alkalmasság is.

A magyar jogrendszer egészét figyelembe véve az lehet az első benyomásunk, hogy a gyűlölet „ritka fehér holló” a jog világában.²⁰ A „gyűlöletbeszéd” kifejezés a magyar jogrendszer egyetlen pontján sem bukkan fel, azon ma elsősorban a közösség elleni uszítás bűncselekményét értjük. A közösség elleni uszítás csupán a bűncselekmény elnevezésén változtatott a régi Btk.-beli közösség elleni izgatáshoz képest, annak lényegi tartalma változatlan maradt. A hatályos Btk. szövege tehát így szól: „Aki nagy nyilvánosság előtt a) a magyar nemzet ellen, b) valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport ellen, vagy c) a lakosság egyes csoportjai ellen – különösen fogyatékosokra, nemi identitásra, szexuális irányultságra tekintettel – gyűlöletre uszít, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”²¹ Egyetlen változás a fogyatékoság, nemi identitás és szexuális irányultság mint védett csoportképző szempontok nevesítése. Ez azonban

¹⁷ T/9929. számú törvényjavaslat Magyarország Alaptörvényének negyedik módosításáról. Részletes Indoklás.

¹⁸ SMUK (2013a): i. m. 25-34. o.

¹⁹ HALMAI GÁBOR: *Kommunikációs jogok*, 2002, Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 114. o.

²⁰ FÖLDESI TAMÁS: A gyűlölet és a büntetőjog (A Janus arcú gyűlöletbeszéd), in LACZKÓ SÁNDOR – DÉKÁNY ANDRÁS (szerk.): *Lábjegyzetek Platónhoz – A gyűlölet*, 2008, Pro Philosophia Szegedi Alapítvány – Magyar Filozófiai Társaság, Szeged, 262-272. o.

²¹ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről. 332. § Közösség elleni uszítás.

érdemi változást nem indukál, hisz ezek a társadalmi csoportok eddig is védelemben részesültek, így megemlítésük csupán egyfajta gesztusként értékelhető az érintettek felé.

Érdemes szólnunk az AB gyűlöletbeszédéről kialakított felfogásáról, a jogalkotó ugyanis a demokrácia két évtizede alatt már több próbálkozást is tett e bűncselekmény fogalmának a kiszélesítésére, s tette mindezt a közösségek védelme jegyében. Az AB négy elvi jelentőségű határozatában „zongorázta végig”, hogy mely elkövetési magatartások pönalizálása minősül alkotmányellenesnek.

Az első eset 1992-ben került a testület elé. A régi Btk. 269. § rendszerváltás után módosított szövege az uszítás mellett egy második bekezdést is tartalmazott. Ez büntetni rendelte azt, „*aki nagy nyilvánosság előtt a magyar nemzetet, valamely nemzetiséget, népet, felekezetet vagy fajt sértő vagy lealacsonyító kifejezést használ, vagy más ilyen cselekményt követ el*”. A beadványozók mindkét magatartás kriminalizálását sérelmezték. A taláros testület határozata szerint az (1) bekezdésbe foglalt uszítás büntetése alkotmányos, mivel az elkövetői magatartás alkalmas arra, hogy az emberekben a szenvedélyt oly magas fokra lobbantsa, hogy az a rend és béke megzavarásához vezessen. A (2) bekezdésbe foglalt magatartás – melynek büntetése önmagában véve csak elvontan védi a társadalmi békét – azonban nyilvánvaló és jelenlévő veszélyt nem eredményez, ezért annak büntetése alkotmányellenes.²²

Évekkel később a 269. § újabb módosításon esett át. A jogalkotó felvette a tényállásba a „*gyűlölet keltesére alkalmas egyéb cselekményt követ el*” fordulatot. Az AB ezt a mondatrészt is törölte a tényállásból, mivel az leszállítja a korlátozhatóság küszöbét. A '92-es határozatra visszautalva csak az uszítás foglalja magában a bizonyos mérték feletti veszélyt, ami megengedhetővé teszi a korlátozást.²³ Alkotmánybíráink még 2004-ben is a '92-es határozatra hivatkoztak, amikor az uszítást felváltó „*mást gyűlöletre izgat vagy erőszakos cselekmény elkövetésére hív fel*”, ill. „*másokat becsmérel vagy megaláz*” fordulatokat is alkotmányellenesnek minősítették. Döntésüket lényegében arra alapozták, hogy a 2003. évi izgatási törvénymódosítással a jogalkotó szándéka nyilván az volt, hogy az izgatás fogalmába ne csak a legveszélyesebb cselekményeket lehessen beleérteni, csökkentve ezzel az alkotmányosan elismert büntethetőségi szintet.²⁴

Az utolsó alkotmányos próbatételre 2008-ban kerül sor, amikor az Országgyűlés egy új tényállást fogadott el, mely osztozott az eddig tárgyaltak sorsán. A 181/A. § hatálybalépésével büntethetővé vált volna az, *aki nagy nyilvánosság előtt olyan kifejezést használ vagy híresztel, ill. olyan, különösen önkényuralmi rendszerre vagy eszmére emlékeztető vagy utaló testmozdulatot tesz, amely alkalmas arra, hogy egy csoport becsületét csorbítsa*. Ez esetben a köznyugalom megzavarására alkalmatlan módon kifejezett vélemény is büntetendő lett volna, ezért az alkotmánybírák még a 2004-es esetről is könnyebben megindokolhatták az új tényállás alkotmányellenességét. Továbbá rámutattak arra is, hogy nem magának a közösségnek, mint meghatározatlan személyek összességének vagy a tagoktól elváló szervezetnek van méltósága, hanem a közösséget alkotó egyének emberi méltóságához való alanyi joga érdemes a védelemre.²⁵

Összességében elmondhatjuk, hogy a gyűlöletbeszéd hazai pönalizálása stabilizálódott egy biztos szinten, ami kiállta a jogalkotó minden, annak lazítására irányuló próbálkozását. Az Alaptörvénybe foglalt rendelkezések ugyanakkor már lehetővé tennék az alkotmányosan elismert büntethetőségi szint csökkentését, ilyen irányú próbálkozás azonban még nem történt, s talán nem is fog. A „közösség elleni izgatás” tényállásának „uszításra” való átkeresztelése ugyanis jelentheti azt, hogy a jogalkotó fejet hajtott az AB előtt, így nem áll szándékában az uszításnál enyhébb magatartási formák szankcionálása. Szükséges továbbá megemlíteni Sajó András véleményét, miszerint a magyar felfogás a tartalmak megkülönböztetésének tilalmához ragaszkodva ellentétbe kerül mind az amerikai, mind az európai felfogással. Az Emberi Jogok Európai Bírósága ítélkezési gyakorlata szerint vannak védelemre méltatlan tartalmak: részben éppen azok, amelyeket a 2003. évi izgatási törvénymódosítással valószínűleg szankcionálni próbáltak.²⁶

5.2.2. A nemzetiszocialista és a kommunista rendszerek bűneinek tagadása

A nemzetiszocialista és a kommunista rendszer bűneinek nyilvános tagadása korábban a közösség elleni izgatás körébe tartozó bűncselekmény volt. 2010-ben került be a régi Btk.-ba a holokauszt nyilvános tagadá-

²² 30/1992. (V. 26.) AB határozat.

²³ 12/1999. (V. 21.) AB határozat.

²⁴ 18/2004. (V. 25.) AB határozat.

²⁵ 95/2008. (VII. 3) AB határozat. Figyelemre méltó Kiss László különvéleménye, melyben kifejtette, hogy Magyarországon olyan bírói gyakorlat rajzolódik ki, amely a véleménynyilvánítás jogát már csaknem korlátozhatatlannak tekinti.

²⁶ SAJÓ ANDRÁS: A faji gyűlölet igazolása büntetendő, in *Fundamentum*, 2004/4. szám, 21-34. o.

sát szankcionáló tényállás, amit rövidesen a nemzetiszocialista és a kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadására kérésztelt át a jogalkotó. Ezt a tényállást vezette át némileg pontosított formában az új törvénykönyvbe is. A hatályos Btk. szövege szerint „Aki nagy nyilvánosság előtt a nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek által elkövetett népiirtás vagy más, emberiesség elleni cselekmények tényét tagadja, kétségbe vonja, jelentéktelen színben tünteti fel, vagy azokat igazolni törekszik, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”²⁷ Az „igazolni törekvés” itt új elkövetési magatartásként értékelhető.

Az alig néhány éve bevezetett tényállás már az AB próbáját is kiállta. Szinte még „meg sem száradt a tinta” a holokauszttagadás tényállását módosító törvényi rendelkezésén, amikor 2010. augusztus 4-én Biszku Béla, egykori magas beosztású MSZMP-politikus a Duna Televízió Közbeszéd című műsorában az 1956-os forradalmat ellenforradalomnak, nemzeti tragédiának nevezte. Továbbá kifejtette, hogy a forradalom után indult eljárásokat nem tekinti koncepciós pereknek, mert azok, szerinte, az „elkövetett cselekmények miatt” indultak. Biszku ellen 2011 januárjában emelt vádat az I. és a XII. kerületi ügyészség a nemzeti-szocialista és kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása miatt. A vádirat lényege szerint Biszku a fent említett televíziós műsorban nagy nyilvánosság előtt a kommunista rendszer bűneit jelentéktelen színben tüntette fel.²⁸

A Biszku-per bírója 2011 februárjában azonban felfüggesztette az eljárást, mivel alaptörvényellenesnek ítélte az ügyben alkalmazandó 269/C. §-t, s kezdeményezte a tényállás Alaptörvénnyel való összhangjának a felülvizsgálatát. Az AB soron kívül hozott határozata szerint egyrészt „a nemzetiszocializmus és a kommunizmus bűneinek tagadása a véleménynyilvánítás szabadságával való olyan visszaélésnek tekintendő, ami nem csupán az áldozatok közösségét, de a velük közösséget vállaló, demokratikus értékek mellett elkötelezett állampolgárok méltóságát is súlyosan sérti.” Másrészt „a demokratikus működés alapfeltétele a jogállamiság legfontosabb értékei melletti társadalmi elkötelezettség megóvása (...) e törekvés, mint alkotmányos cél érdekében is szükséges a demokratikus eszme társadalmi megkérdőjelezésére alkalmas megnyilvánulások elleni hatékony fellépés.” Harmadrészt a rendelkezés a köznyugalmat is védi, márpedig a szóban forgó bűnök nyilvános tagadása arra is alkalmas lehet, hogy közfelháborodást keltve, a köznyugalom megzavarásához vezessen. Mindezen alkotmányos értékeket és célokat figyelembe véve a véleménynyilvánítás szabadságának e büntetőjogi korlátozása szükséges és arányos mértékűnek tekinthető.²⁹

5.2.3. Önkényuralmi jelképek használata

1993-ban egy másik új tényállással egészült ki a Btk., amely 269/B. §-a büntetni rendelte a különféle önkényuralmi jelképek terjesztését, nagy nyilvánosság előtt való használatát, ill. közszemlére tételét. Büntetőjogi felelőssége nem volt megállapítható annak, aki e cselekményét ismeretterjesztő, oktatási, tudományos vagy művészeti célból követte el.³⁰

2000-ben ez a rendelkezés is alkotmánybírói normakontroll alá került. A testület megállapította, hogy a gyűlöletre uszítás tényállásánál szélesebb körben, de a gyalázkodásnál szűkebben, alkotmányosan büntetőjogi korlátozás alá vonható a közösségek méltóságát sértő magatartás, ha az a köznyugalom megzavarására alkalmas. Az AB hangsúlyozta Magyarország sajátos történelmi helyzetét is. A múltban sérelmet elszenvedett emberekben és különféle közösségekben az önkényuralmi jelképek használata ugyanis fenyegettség érzetet, konkrét tapasztalatokon alapuló félelmet ébreszthet, a totalitárius eszmékhez kapcsolódó embertelenségek megismétlődésének rémét kelthetik fel.³¹

A tényállás márpedig sántikált, hiszen az alapján a (2) bekezdésben meghatározott kivételeket leszámítva bármilyen, köznyugalom megzavarására alkalmatlan magatartást is büntetni lehetett, így az izgatási határozatokhoz viszonyítva alkotmányellenes. *Kukorelli István* a már említett különvéleményében fel is rótt a testületnek, hogy itt is a „*clear and present danger*” mércét kellett volna alkalmazni.³² Ezt a kialakult állóvizet látszott felkavarni Vajnai Attila Strasbourgig is eljutott ügye. Vajnai egy bejegyzett politikai párt tiszt-

²⁷ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről. 333. § A nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása.

²⁸ Ld. <http://www.mabie.hu/node/618> (2013.10.26.).

²⁹ 16/2013. (VI. 20.) AB határozat.

³⁰ 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről. 269/B. § Önkényuralmi jelképek használata.

³¹ 14/2000. (V. 12.) AB határozat. Holló András párhuzamos indoklásában hozzátette, hogy az ilyen cselekmények a demokratikus jogállamot és annak védelmét szolgáló tilalmakba is ütköznek.

³² Uo. *Kukorelli István* különvéleménye.

ségviselőjeként, a párt jogszerűen tartott rendezvényén viselte a vörös csillagot, s tartott ott beszédet. A Fővárosi Bíróság 2005-ben vétkesnek találta Vajnait önkényuralmi jelkép használata miatt. Ezzel szemben az Emberi Jogok Európai Bírósága elmarasztalta Magyarországot, mivel Vajnai a vörös csillagot, mint a munkásmozgalom évszázados jelképét viselte. A strasbourgi székhelyű bíróság döntésében azt is megállapította, hogy „a tilalom túlságosan széleskörű, tekintettel a vörös csillag többes jelentésére.”³³

Az eset ellenére a szóban forgó tényállás érintetlen maradt, 2012-ben azonban maga Vajnai Attila a véleménynyilvánítás aránytalan korlátozására és a saját ügyében hozott strasbourg-i ítéletre hivatkozva az AB görcsöve alá küldte azt. A taláros testület figyelembe vette, hogy az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélete fényében „már nem tartható az az érv, hogy a korlátozás »a demokrácia megszilárdításának és fenntartásának biztosítása végett szükséges.«” Az AB döntése szerint az önkényuralmi jelképek betiltásának természetesen lehet helye, különösen, hogy „a 20. század szélsőséges politikai diktatúráihoz kötődő szimbólumai-val összefüggő magatartások egyrészt érzékenyen érinthetik, illetve sérthetik az emberi méltóságot, másrészt ellentétesek az Alaptörvényből levezethető alkotmányos értékrenddel.” A Btk.-ban szereplő tiltás azonban túlságosan tág, „mert nem differenciál, hanem a jelképhasználatot általában rendeli büntetni.” Márpedig a jelképhasználat céljának, az elkövetés módjának vagy annak hatásának vizsgálata hiányában olyan magatartások is büntetendőnek minősülnek, amelyek bűncselekménnyé nyilvánítása aránytalanul korlátozza a véleménynyilvánítás szabadságát.³⁴

A fenti határozat értelmében az új Btk.-ba változatlan szöveggel beemelt tényállást még a hatályba lépése előtt megsemmisítésre ítélték. A jogalkotó tehát a következőképpen írta át az akkor, ill. a jelenleg hatályos Btk. szövegét: „Aki horogkeresztet, SS-jelvényt, nyilaskeresztet, sarló-kalapácsot, ötágú vörös csillagot vagy ezeket ábrázoló jelképet a köznyugalom megzavarására alkalmas – különösen az önkényuralmi rendszerek áldozatainak emberi méltóságát vagy kegyeleti jogát sértő – módon a) terjeszt, b) nagy nyilvánosság előtt használ, vagy c) közszemlére tesz, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt elzárással büntetendő.”³⁵ Ez a megfogalmazás implikálja a korábbi (2) bekezdésbe foglalt mentesítő körülményeket, valamint pontosabban körülírja a bűncselekmény eredményének megvalósulási feltételeit is.

5.2.4. Nemzeti jelkép megsértése

Szintén 1993-ban került be a Btk.-ba a nemzeti jelképek büntetőjogi védelmét biztosítani hivatott bűncselekmény. Az AB az ezredfordulón döntött e rendelkezés alkotmányossága felől is. A beadott indítvány szerint a Btk. 269/A. § sértette a véleményszabadságot azáltal, hogy e szakasz szabadságvesztéssel sújtotta azt, aki nagy nyilvánosság előtt a Magyar Köztársaság himnuszát, zászlaját vagy címerét sértő vagy lealacsonyító kifejezést használ, vagy más ilyen cselekményt követ el.

Döntése során az AB összehasonlító elemzést alkalmazott, mely során arra a következtetésre jutott, hogy a felségjelvényeket, ill. állami jelképeket Európa-szerte a magyarhoz hasonló terjedelmű büntetőjogi szankcióval védik, megsértésüket az állam elleni bűncselekmények közt említik. A fokozott védelmet indokolja továbbá az Alkotmány XIV. fejezete, mely az ország külső és belső integritásának alkotmányos szimbólumaként kezeli az ott felsorolt nemzeti jelképeket, s a Btk. is csak ezeket védi. A felségjelvények emellett szorosan kapcsolódnak az alkotmányos demokrácia megteremtéséhez is. Nem utolsó sorban figyelembe kell venni a történelmi körülményeket is, az előző rendszer internacionalizmusa ugyanis elnyomta a nemzeti jelképek használatát. Mindezek alapján az AB elutasította a megsemmisítésre irányuló indítványt.³⁶

Fontos megemlíteni a határozathoz csatolt párhuzamos indoklásokba foglaltakat is. Erdei Árpád kiemelte, hogy a véleménynyilvánítási szabadságot a köznyugalom védelme mellett a közösségek méltósága érdekében is lehet korlátozni.³⁷ Érdekesnek mondható *Kukorelli István* állásfoglalása, aki párhuzamos indoklásában tulajdonképpen támadta a határozatba foglaltakat. Szerinte ugyanis az Alkotmány 61. §-ának (szabad véleménynyilvánítás joga) alkalmazási körét kissé leszűkítették. A határozatban ki kellett volna mondani, hogy a szólásszabadság, a művészeti kifejezés és a tudomány szabadsága némileg elsőbbséget élvez a nemzeti jelképek büntetőjogi védelmével szemben. „Nem minősíthető ugyanis társadalomra veszélyesnek önmagában a nemzeti jelképeket érintő negatív vélemény kifejezése, a tudományos bírálat, de még az olyan művé-

³³ KOLTAY ANDRÁS: Vajnai-ügy, in *Jogesetek Magyarázata*, 2010/1. szám, 77-82. o.

³⁴ 4/2013. (II. 21.) AB határozat.

³⁵ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről. 335. § Önkényuralmi jelkép használata.

³⁶ 13/2000. (V. 12.) AB határozat.

³⁷ Az AB szerint a nemzeti jelképek a nemzethez, mint közösséghez való tartozás kinyilvánításának eszközei is. Jelen esetben tehát a magyar nemzet, mint többségi társadalmi csoport minősül védendő közösségnek.

szi kifejezés sem, amely a jelképeket meghökkenítő módon értékeli vagy azokat sajátos szemléltető eszközként használja.”

Kukorelli meglátása azonban az új Btk.-ban már megjelenni látszik. A jelenleg hatályos rendelkezés így szól: „Aki nagy nyilvánosság előtt Magyarország himnuszát, zászlaját, címerét vagy a Szent Koronát sértő vagy lealacsonyító kifejezést használ, illetve azokat más módon meggyalázza, ha súlyosabb büncselekmény nem valósul meg, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”³⁸ Az „*illetve azokat más módon meggyalázza*” fordulatnak a „*vagy más ilyen cselekményt követ el*” fordulat helyére történő beemelését értékelhetjük az elköveti magatartások leszűkítéseként, hiszen a „meggyalázás” nem feltétlenül foglalja magában a negatív véleményt, ábrázolást, kritikát vagy bírálatot. Emellett láthatjuk, hogy a Szent Koronával is kiegészült a védendő nemzeti jelképek köre, megfelelően ezzel az Alaptörvény értékrendjének is. Smuk Péter szerint azonban meglepő lenne, ha a tényállás megállna az AB előtt a véleményszabadsággal szemben. A Korona ugyanis eleve védelemben részesül a címer részeként, viszont a szintén címeren szereplő kettős keresztet például nem illeti meg ilyen erős védelem. Nem erősíti meg kellően a védelem alapját a Nemzeti Hitvallás sem, mely szerint csupán „tiszteltben tartjuk” a Szent Koronát.³⁹

5.2.5. Egyéb emberi méltóság ellen irányuló büncselekmények

A teljesség igényére való tekintettel indokolt röviden bemutatni azokat a tényállásokat is, amelyek védett jogi tárgya az előbbiektől eltérően kifejezetten az emberi méltóság védelméhez fűződő társadalmi érdek, minthogy ezek alkalmazási területe az Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdése értelmében már a közösségek méltóságának megsértésére is kiterjeszhető. Ennek értelmében fogalmilag elképzelhető, hogy a rágalmazás,⁴⁰ becsületsértés⁴¹ és a kegyeletsértés⁴² elkövetése esetén a sértett egyén a közösséghez való tartozására hivatkozhat. Bár e felsorolt büncselekmények a 231. § értelmében csak magánindítványra büntethetők, az Alaptörvény ominózus cikke viszont már megadja a közösségek tagjainak is azt a jogot, hogy az őket emberi méltóságuknál fogva ért sérelem miatti igényeiket bíróság előtt érvényesítsék.

Mindez tulajdonképpen szabad kezet ad a jogalkalmazónak arra, hogy a gyűlöletbeszéd – korábban alkotmányellenesnek minősített – enyhébb formáit is szankcionálhassa, például a közösség sérelmére elkövetett gyalázkodást. A bírói gyakorlat ilyen irányba való eltolódása azonban a véleményszabadság aránytalan korlátozásához is vezethet, hiszen a büncselekmény annyi rendbéli ahány sértettje van. Több vagy akár több száz becsületében vagy jó hírnevében sértve érzett feljelentő esetén mégis mihez kezdene a jogalkalmazó? Ráadásul az elkövető csak akkor mentesül a büntetőjogi felelősség alól, ha a becsület csorbítására alkalmas tény valónak bizonyul, a bizonyítási teher viszont az elkövetőt terheli.⁴³

Akárhonnán is nézzük, a véleményszabadság eddig lefektetett alkotmányos határai átszakadhatnak.

5.3. Polgári jogi aspektusok

A közösségi méltóság védelmének természetesen a polgári jog területén is van „keresni valója”. A közelmúltban hatályon kívül helyezett 1959. évi Polgári Törvénykönyv (Ptk.) 75. §-a általánosságban védte a 76. §-ban⁴⁴ nyílt taxációval felsorolt személyiségi jogokat. Ezek megsértése esetén a sérelmet szenvedett fél a 84. § alapján tarthatott igényt a jogvédelemre. Noha a közösséghez való tartozásra irányuló sértések még nem álltak kifejezett tilalom alatt, de az levezethető volt az egyébként védelem alatt álló emberi méltóságból.

³⁸ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről. 334. § Nemzeti jelkép megsértése.

³⁹ SMUK PÉTER: Nemzeti értékek az Alaptörvényben, in SZOBOSZLAI KISS KATALIN – DELI GERGELY (szerk.): *Tanulmányok a 70 éves Bihari Mihály tiszteletére*, 2013, Universitas-Győr, Győr, 446-463. o.

⁴⁰ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 226. § Valakiről más előtt a becsület csorbítására alkalmas tény állítása, híresztelése, vagy ilyen tényre közvetlenül utaló kifejezés használata.

⁴¹ Btk. 227. § A 226. §-ban meghatározottakon kívül mással szemben a sértett munkakörének ellátásával, közmegbízatásának teljesítésével vagy közérdekű tevékenységével összefüggésben vagy nagy nyilvánosság előtt a becsület csorbítására alkalmas kifejezés használata, vagy egyéb ilyen cselekmény elkövetése. Büntetendő továbbá az is, aki a becsületsértést tettelesen követi el.

⁴² Btk. 228. § Halott vagy emlékének a 226. vagy a 227. §-ban meghatározott módon való meggyalázása.

⁴³ A valóság bizonyítását a bíró diszkrecionális jogkörében rendelheti el. Ennek akkor van helye, „ha a tény állítását, híresztelését, illetve az arra közvetlenül utaló kifejezés használatát a közérdek vagy bárkinek a jogos érdeke indokolta.” (Btk. 229. § A valóság bizonyítása)

⁴⁴ Egyenlő bánásmóddhoz való jog, lelkiismereti szabadság, személyes szabadság, testi épség, egészség, becsület, emberi méltóság. (1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről. 76. §)

Ugyanakkor, ha egy közösség tagja erre hivatkozva pert indított, az elkövető könnyen kibújhatott a felelősség alól mondván, hogy magatartásával a vele szemben álló felet nem kívánta közvetlenül megsérteni.

Ezt a „páthelyzetet” kísérelte meg feloldani a jogalkotó, kiterjesztve a közösséghez való tartozáson alapuló személyiségsértő megnyilvánulásokra is a polgári jogi védelmet. A 2007 őszén benyújtott, T/3719. számú törvényjavaslat az egyén méltóságának sérelmét tette megállapíthatóvá, ha azt a közösséget érné atrocitás, amelyhez az egyén tartozik.⁴⁵ Példálódzó jelleggel nevesített néhány ilyen védett közösséget képző tulajdonságot is (a nemzeti vagy etnikai kisebbséghez való tartozás, vallás, szexuális irányultság és nemi identitás). A javaslat kifejezetten rögzítette a kimentési tilalmat, miszerint a jogsértő már nem hivatkozhat arra, hogy sérelmezett magatartása nem közvetlenül és felismerhetően a sérelem alapján igényt érvényesítő fél vagy felek ellen irányult. Mindezt azzal indokolták, hogy léteznek olyan életszerű esetek, amikor a közösséget érő sértő megnyilvánulások a közösség tagjainak emberi méltóságát, általános személyiségi jogait sértik. Ha az adott közösség kellően szűk, és olyan tulajdonság határozza meg, amely az emberi személyiség lényegi vonása, akkor a közösség elleni megnyilvánulás »átsugárzik« az adott közösséghez tartozó egyénekre. A javaslat emellett érvényesíthetővé tette az ilyen irányú igényeket az emberi és állampolgári jogok védelmét célzó közhasznú társadalmi szervezetek vagy alapítványok javára is.⁴⁶

Az AB azonban a javaslat megsemmisítését mondta ki, az ugyanis több sebből vérzett. Egyrészt diszkriminatívnak találták azt, mert a többségben lévő közösségeket meg sem említi, csupán a kisebbségben lévő csoportokról szól, de még azok közül is csak önkényesen szelektál. Másrészt bár az AB elismerte, hogy bizonyos esetekben a közösséghez tartozás az ember személyiségének meghatározó eleme lehet, s így az védelmet élvezhet, a „közösségek méltósága” önálló alapjogként mégsem értelmezhető, az „átsugárzásra” pedig túl tág keretek között és az egyén csoporthoz fűződő kapcsolatának intenzitásától függetlenül kerülhet sor. Harmadrészt a közhasznú szervezetek keresetindítási joga sérti a méltóságból levezetett önrendelkezési jogot. Ráadásul a módosítás a párhuzamos igényérvényesítés lehetőségét sem zárja ki, ami végeredményben a többszöri értékelés tilalmába is ütközne.⁴⁷

Magyarország új Polgári Törvénykönyve 2014. március 15-én lépett hatályba, mely –részben a 2008-ban megsemmisített próbálkozás tanulságaiból kiindulva –jelentős változásokat tartalmaz a közösségek személyiségi jogai védelmére nézve. A törvény alkotmányosságát utólagosan, az Alaptörvény módosításával biztosította az Országgyűlés.

Az új Ptk. is kimondja a személyiségi jogok általános védelmét – immáron kifejezetten az emberi méltóságból levezetve⁴⁸ –, s nevesíti a védendő személyiségi jogokat, melyek köre némileg ki is bővült.⁴⁹ A 2:45. § meghatározza a becsületsértés („más személy társadalmi megítélésének hátrányos befolyásolására alkalmas, kifejezőmódjában indokolatlanul bántó véleménynyilvánítás”) és a jó hírnév megsértésének („valaki más személyre vonatkozó és e személyt sértő, valótlan tényt állít vagy híresztel, vagy valós tényt hamis színben tüntet fel”) polgári jogi fogalmát is. A kegyeleti jogot pedig a törvény 2:50. § tartalmazza.

A legfontosabb változás az – ismerősen csengő – 2:54. § (5) bek.: „A közösség bármely tagja jogosult a személyisége lényeges vonásának minősülő, a magyar nemzethez, illetve valamely nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösséghez tartozásával összefüggésben a közösséget nagy nyilvánosság előtt súlyosan sértő vagy kifejezőmódjában indokolatlanul bántó jogsérelem esetén a jogsértés megtörténtétől számított harmincnapos jogvesztő határidőn belül személyiségi jogát érvényesíteni. A közösség bármely tagja a jogsértéssel elért vagyoni előny átengedésének kivételével a személyiségi jogok megsértésének valamennyi szankcióját érvényesítheti.” Az új Ptk. tehát elismeri a közösségről az egyénre „átsugárzó” sérelem konstrukcióját.

A jogkövetkezmények (2:51-53. §) igazodnak a korábbi szabályozáshoz, így továbbra is beszélhetünk felrőhatóságtól független szankciókról⁵⁰ és kártérítési felelősségről. Ezek mellett lényeges újításként jelenik

⁴⁵ SMUK (2013a): i. m. 25-34. o.

⁴⁶ T/3719. számú törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról.

⁴⁷ 96/2008. (VII. 3.) AB határozat.

⁴⁸ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről. 2:42. § A személyiségi jogok általános védelme. (2) Az emberi méltóságot és az abból fakadó személyiségi jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani. A személyiségi jogok e törvény védelme alatt állnak.

⁴⁹ Új Ptk. 2:43. § Nevesített személyiségi jogok.

⁵⁰ Új Ptk. 2:51. § Felrőhatóságtól független szankciók. Jogsértés megtörténtének bírósági megállapítása, jogsértés abbahagyására való kötelezés, eltiltás a további jogsértéstől, nyilvános elégtétel, sérelmes helyzet megszüntetése, jogsértés előtti állapot helyreállítása, jogsértéssel elért vagyoni előny átengedése.

meg a sérelemdíj,⁵¹ ami nem vagyoni sérelem esetén követelhető. Mindemellett a (4) bek. lehetővé teszi az ügyész számára az (5) bek. szerint jogosult hozzájárulása nélkül is a keresetindítást, amennyiben a személyi-jog megsértése közérdekbe ütközik.

6. ÖSSZEGRÉS

Láthattuk tehát, hogy a jogalkotó közösségek méltóságának fokozott védelmére irányuló törekvéseit nem törte le a megannyi sikertelen, megsemmisítésre ítélt törvényjavaslat sem. Mutatja ezt, hogy az elmúlt egy-két évben látványosan meg lett bolygatva a közösségek védelmére vonatkozó szabályozás. Ám ezúttal – előrelátóan – már az Alaptörvényt is a korábbi alkotmánybírói gyakorlat semlegesítése céljából módosították. E célokat látszik biztosítani az Alaptörvény hatályba lépése előtt meghozott alkotmánybírói döntések – negyedik módosítás általi – hatályon kívül helyezése is. E törekvések megvalósítása és az Alaptörvény ehhez igazodó „finomhangolása” azonban nem lehet elégséges ahhoz, hogy azok jelen formájukban tartósan is rögzüljenek. A taláros testület korábbi döntései ugyanis következetesen védtek a véleményszabadság gondosan meghúzott alkotmányos határait, melyek figyelmen kívül hagyása bizonyos esetekben az újonnan alkalmazható büntető- és polgári jogi szankciók aránytalanságát eredményezi.

Az első ilyen aggályos pontot jelenti, hogy a nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek büneinek nyilvános tagadása nem került kielégítő módon szabályozásra. Amint azt a 16/2013. (VI. 20.) számú AB határozat – nagyon helyesen – kimondta, a rendelkezés a köznyugalmat is védi, s a benne foglalt magatartások közfelháborodás keltésére alkalmasak lehetnek. Ez a kritérium azonban nem jelenik meg a tényállásban.

A nemzeti jelképek megsértése esetében egyet kell értenem azzal, hogy a Szent Korona büntetőjogi védelme nincs kellően megalapozva. A nemzeti értékek iránti tisztelet tükrében persze érthető, hogy a jogalkotó védelem alá akarta helyezni ezt a nemzeti összetartást is jelképező, felbecsülhetetlen értékű koronázási ékszert, ám ennek alkotmányos megalapozása érdekében az Alaptörvény újabb módosítása lenne szükséges. Álláspontom szerint mégsem ez lenne a helyes megoldás, sokkal inkább a Szent Korona kivétele a tényállás szövegéből.

A rágalmozás, becsületsértés és kegyeletsértés tekintetében felmerült problémákra pedig egyértelműen a bírói gyakorlatnak kell reagálnia, mégpedig azzal, hogy nem ismeri el a büntetőjog területén is az „átsugárzó” sérelem elvét. Emellett talán érdemes lenne kifejezetten leszögezni, hogy ettől függetlenül az egyént egy adott közösséghez való tartozásánál fogva is érheti becsületének csorbítására alkalmas tényállítás.

Mindezek mellett azonban az új Polgári Törvénykönyv változásai a legvitathatóbbak. Előrelépésként értékelhető ugyan, hogy a sértő magatartásnak súlyosan vagy indokolatlanul bántónak kell lennie, viszont a korábbi problémák közül többet sem sikerült végleg elsimítani. Egyrészt a közösség fogalma ugyan bővebb lett – a törvény nevesíti a magyar nemzetet is, ami utalhat a többségben lévő közösségek jogainak az elismerésére –, de még mindig nincs elég pontosan meghatározva, így nem fedi le a lakosság minden csoportját. Másrészt hiányzik a 2007-es törvényjavaslatba rendezett kimentési tilalom, így a 2:54. § (5) bek. célja kiüresedik. Harmadrészt a Polgári perrendtartás (Pp.) legutóbbi módosítása ugyan már kizárja, hogy több per folyjon egymás mellett párhuzamosan,⁵² de csupán egy harmincnapos jogvesztő határidővel próbálja meg csökkenteni a jogalkotó az ily módon indítható keresetek számát. Ugyanakkor ezen időkorlát alatt feltehetően nem csak a közösség ténylegesen sérelmet szenvedett tagjai jutnak el a keresetindításig. Ez felveti azt a nyugtalanító kérdést is, hogy a bíróság hogyan tudná kielégíteni akár felperesek százainak az igényeit. Nem utolsó sorban az ügyész keresetindítási lehetősége is problémás lehet még a későbbiekben, ugyanis általa az egyén önrendelkezési joga ismételtén sérül.

---

⁵¹ Új Ptk. 2:52. § Sérelemdíj. Akit személyiségi jogában megsértének, sérelemdíjat követelhet az őt ért nem vagyoni sérelemért. A jogsértés tényén kívül további hátrány bekövetkeztének bizonyítása nem szükséges. Mértékét pedig a bíróság az eset körülményeire – különösen a jogsértés súlyára, ismétlődő jellegére, a felróhatóság mértékére, a jogsértésnek a sértettre és környezetére gyakorolt hatására – tekintettel, egy összegben kell hogy meghatározza.

⁵² 1952. évi III. tv. a polgári perrendtartásról 347-348/A. §. A Pp. a közösséghez tartozással összefüggő pereket az alperes lakóhelye, tartózkodási helye, ill. székhelye szerint illetékes törvényszékhez telepíti (ezek hiányában pedig a Fővárosi Törvényszékhez). Emellett elrendeli az ugyanazon ténybeli alapból származó ilyen perek összekapcsolását.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Könyvek, cikkek

- [1.] BÁRÁNDY GERGELY: *A gyűlöletbeszéd Magyarországon*, 2009, Scolar Kiadó, Budapest.
- [2.] KOLTAY ANDRÁS: A közösségek méltóságának védelme, in *Iustum Aequum Salutare*, 2005/1. szám, 147-169. o.
- [3.] KOLTAY ANDRÁS: A szabadság méltósága, in *Századvég*, 2008/49. szám, 145-153. o.
- [4.] KOLTAY ANDRÁS: *A szólásszabadság alapvonalai – magyar, angol, amerikai és európai összehasonlításban*, 2009, Századvég Kiadó, Budapest.
- [5.] KOLTAY ANDRÁS: A Vajnai-ügy, in *Jogesetek Magyarázata*, 2010/1. szám, 77-82. o.
- [6.] KOLTAY ANDRÁS: A véleménynyilvánítás szabadsága. Fogalmi tisztázás az Alkotmány 61. §-hoz, in *Századvég*, 2008/48. szám, 77-104. o.
- [7.] KOLTAY ANDRÁS: Az emberi jogok, az emberi méltóság és az alkotmányos rend védelme a magyar médiaszabályozásban, in *In Medias Res*, 2012/1. szám, 37-66. o.
- [8.] HALMAI GÁBOR: *A véleményszabadság határai*, 1994, Atlantisz Könyvkiadó, Budapest.
- [9.] HALMAI GÁBOR: *Kommunikációs jogok*, 2002, Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest.
- [10.] HORVÁTH DÓRA: Véleménynyilvánítás szabadsága kontra gyűlöletbeszéd, in *Studia Iuvenum Iurisperitorum*, 2004/2. szám, 41-70. o.
- [11.] FÖLDESI TAMÁS: A gyűlölet és a büntetőjog (A Janus arcú gyűlöletbeszéd), in LACZKÓ SÁNDOR – DÉKÁNY ANDRÁS (szerk.): *Lábjegyzetek Platonhoz – A gyűlölet*, 2008, Pro Philosophia Szegedi Alapítvány – Magyar Filozófiai Társaság, Szeged, 262-272. o.
- [12.] SAJÓ ANDRÁS: A faji gyűlölet igazolása büntetendő, in *Fundamentum*, 2004/4. szám, 21-34. o.
- [13.] SMUK PÉTER (2013a): Ostrom vagy felújítás alatt? A véleményszabadság új határai, in *Közjogi Szemle*, 2013/2. szám, 25-34. o.
- [14.] SMUK PÉTER (2013b): Nemzeti értékek az Alaptörvényben, in SZOBOSZLAI KISS KATALIN – DELI GERGELY (szerk.): *Tanulmányok a 70 éves Bihari Mihály tiszteletére*, 2013, Universitas-Győr, Győr, 446-463. o.
- [15.] SZÉKELY LÁSZLÓ: *Magyar sajtó és médiajog*, 2007, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs.

AB határozatok

- [1.] 8/1990. (IV. 23.) AB határozat.
- [2.] 23/1990. (X. 31.) AB határozat.
- [3.] 30/1992. (V.26.) AB határozat.
- [4.] 36/1994. (VI. 24.) AB határozat.
- [5.] 12/1999. (V. 21.) AB határozat.
- [6.] 13/2000. (V. 12.) AB határozat.
- [7.] 14/2000. (V. 12.) AB határozat.
- [8.] 18/2004. (V. 25.) AB határozat.
- [9.] 95/2008. (VII. 3.) AB határozat.
- [10.] 96/2008. (VII. 3.) AB határozat.
- [11.] 4/2013. (II. 21.) AB határozat.
- [12.] 16/2013. (VI. 20.) AB határozat.

Egyéb jogforrások és országgyűlési iratok

- [1.] Magyarország Alaptörvénye.
- [2.] A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény.
- [3.] A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény.
- [4.] A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény.
- [5.] A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény.
- [6.] A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény.
- [7.] T/3719. számú törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról.
- [8.] T/9929. számú törvényjavaslat Magyarország Alaptörvényének negyedik módosításáról.